

Et Par gamle Mindetavler i Ølgod Kirke.

Af Sognepræst **J. Richter** i Vejen.

...

VORE KIRKEHUSE har i fordums Dage været langt rigere billedprydede end nu. Højaltret med sit Alterbillede holdt ligesom nu sin stille Prædiken for det troende Sind; men foruden dette lyste der fra Korsets Hvælvinger og Vægge Kirkegængerne Billeder i Møde, malede paa den vaade Kalkgrund. Langs Kirkens Sider, i halvrunde Indhug («Nicher») i dens Piller stod i den før-lutherske Tid mindre Altre opstillede, indviede til en eller anden Helgen. Den lutherske Kirkerensning brød ganske vist Helgenaltrene ned og lod Hvidtekosten gaa over Helgenbillederne paa Kirkens Vægge; men den var i og for sig ingenlunde billedfjendtlig, blot Billedernes Emne samlede sig om Vorherres og Frelseres Lidelse og Død. Dog var det sjælden med synderlig Kraft, man værnede om det ægte kunstneriske i Kirkens Billeder, og de fleste Prydelser sank efterhaanden ned til aldeles karakterløs Pynt, ja selve Alterbilledet blev mér eller mindre gyseligt Fuskerarbejde. For de tidligere Helgenaltre fik Kirkegængerne en Slags Erstatning i de Mindebilleder («Epitafier»), som nu ophængtes i i Kirkens Kor, forestillende en eller anden afdød Præst

eller ansét Borger, omgivet af sin Familie. Disse Billeder har ofte betydelig kulturhistorisk Interesse: de viser os ganske vist mést Ydersiden af Datidens Mennesker, men stundom kan der dog ogsaa glimte et eller andet ejendommeligt Personlighedstræk frem. Vor udmærkede Kunsthistoriker N. L. Høyen har¹ gjort opmærksom paa en ret ejendommelig Udvikling i disse Billeders Fremstilling af Mennesker: medens Billedets største Del oprindelig indtoges af et bibelsk Emne, hvortil de afdøde saaes i Forgrunden som grebne Tilskuere, saa blev i Løbet af det 17de Aarhundrede Portrætterne mér og mér det fremtrædende paa Mindebilledet, medens det bibelske svinder ind til kun at sees som et Luftsyn i en fjern Baggrund, indtil det tilsidst helt forsvinder. Det er Menneskets Trang til at hævde *sig selv, sin egen* Personlighed, ogsaa i Gudsforholdet, der her ligger bagved, i Modsætning til den middelalderlige Hensynken i den gudelige Stemning, hvor Personligheden hélt viger til Side for det helliges Aabenbarelse.

Det er et saadant kirkeligt Mindebillede, vi her vil fremlægge for vore Læsere; uagtet det næppe er yngre end Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, gør det portrætlige sig meget stærkt gældende.

Paa *Ølgod* Kirkes nordre Kormur har Hr. *Søren Jensen*, en af de første lutherske Præster i *Ølgod* og *Strellev* (1556—1606)² ladet ophænge et Mindebillede

¹ Skrifter II, 20. ² Naar han almindelig nævnes som *den første* lutherske Præst i *Ølgod* og *Strellev*, beror det dog sikkert paa en Fejltagelse. I 1556 havde Biskop Hans Tavsén en Strid med Hr. Niels Persén, *forhen Kapellan i Ølgod* (Ny kirkehist. Saml. III, 313). Har der altsaa før 1556 været en Kapellan, maa der vel ogsaa have været en Sognepræst.

af sig selv med 2 Hustruer og 17 Børn. Staar man overfor det, kan man komme til at tænke paa et godt gammeldags luthersk Præstehjem, hvor Hustavlens gode Raad blev fulgte, saa store og smaa fulgtes kønt ad, men hvor da ogsaa Fader og Moder har været saa hellige Personer for Børnene, at deres Villie har uden Indskrænkning været Børnenes Lov i ét og alt: saa pænt og som trukne paa Snor knæler de smaa ved de oprejststaaende Forældres Fødder. At der er Andagt over dem alle, kan vel sees af de til Bøn sammenlagte Hænder hos Præstekonerne og hos Børnene og af den (rigtignok lukkede!) Bønebog, Præsten holder imellem sine Hænder; men man kan dog ikke frigøre sig fra det Indtryk, at det her *ogsaa* har været magtpaaliggende at fremstille noget andet *ved Siden ad* Andagten: *Personerne selv*, hver med sit Særpræg (naturligvis især for de voksnes Vedkommende).

Midterpladsen i Billedet indtager Hr. Søren selv, en anselig og bred Præsteskikkelse; der er Karakter, Alvor og Djærvhed i hans Ansigts kraftige Træk. Hvad Klæde- dragt angaar, synes han at have holdt paa gammeldags Skik, eller maaske er de nyere Moder paa hans Tid endnu ikke naaede ud til Vestjylland. Haaret er afklippet over Panden efter en Streg; det var ellers i Slutningen af det 16de Aarhundrede blevet Skik at studse Haaret helt tæt af. Pibekraven om Halsen — den bares i hine Dage af alle — er kun lille og beskeden i Sammenligning med, hvad den ellers var paa den Tid; netop ved Aar 1600 naaede den sit Højdepunkt, hvad mægtig Storhed angaar.¹ — Over den pelsbræmmede

¹ *Troels Lund*: Danmarks og Norges Historie i Slutningen af det 16. Aarh. IV, 65. Det er ret ejendommeligt, at mange i Begyndelsen var saa overmaade forbitrede over, at Linnedet paa den

SIBI
 SORRENTI AD OPTIMA
 NON DEERIT AVILIVM DEI

NON DEERIT AVILIVM DEI

ANNO DOMINI MDCCLXVI
 PRÆSENTI VITAE DIGNI CASU VITA
 HING TOTUS ANIMO CARITATE SANA SVPERNE
 EFFERENT ANIMOS SVBIEGENT OTIO
 QUAS SVPERNE DEO QVOD AVILIVM DEI
 AVILIVM DEI IN CHRISTI AVILIVM DEI

ANNO DOMINI MDCCLXVI

JAMES MORTIMER BARRISTER AT LAW
 AND HIS WIFE MARY MORTIMER
 Anno 1586. De Purificatione
 S. Mar. Scilicet. In die
 S. Olivi de Stollon. or. Deo. Anno
 Anno 1606.

Vams bærer han en lidt længere Kappe, hvis Ærmer kun naar til Albuerne; det er disse to Klædningsstykker, som i vore Dages Præstedragt er sammenvoksede til ét, saa at de nuværende »Vinger« paa Præstekjolen betegner den gamle Kapperand. Kappen er jo en Del kortere end Nutidens Præstekjole; hin Tids Præster havde ogsaa — trods alvorlige Formaninger fra Biskopperne — vist stærk Tilbøjelighed til at følge med Tiden, som gik i Retning af stadig kortere Kappe, men Hensynet til den eneste Lejlighed, hvor Datidens Mennesker *altid* mødte i *lang* sort Kappe, nemlig ved Ligfærd, gjorde det nødvendigt for Præsterne ikke at gaa for vidt igen med at bære *kort* Kappe. Langsamt voksede den da nedad, indtil den ind i det følgende Aarhundrede naaede til Anklerne.¹ Nogen egentlig præstelig *Embeds*dragt er det altsaa ikke, Hr. Søren bærer; et saadant Begreb kendtes endnu ikke i hans Dage.

Den anselige Stilling, Hr. Søren som Ægtemand, Fader og Præst har indtaget i Hjem og Menighed, er ogsaa kendetegnet paa Billedet ved, at Hustruer og Børn ligesom viger ud til Siden for hans værdige Skikkelse. Hustruerne — en ældre og en yngre Kvinde — er stillede paa skraa, halvt vendende sig til ham. Den nonneagtige Dragt, de bærer: Hovedlin, hvid Underkjole, derover lang, mørk, ærmeløs Kappe, har visselig ikke været nogen særlig Præstekone-Dragt, nej det er vist simpelthen deres Ligdragt, — et Vidnesbyrd om, at de

Maade begyndte at blive en synlig Del af Klædedragten. Rent galt blev det, da der ogsaa indførtes pibede Strimler ved Haandleddene: »den Helvedes Ild slaar nu ud af alle Vinduer,« udbryder en forarget Forfatter (Lund: anf. Skr. IV, 62). For saadan gruelig Anke maa dog i alt Fald vor gode Hr. Søren gaa fri.

¹ Lund anf. Skr. 36 f.

begge er døde før Hr. Søren. Hver har sit Kuld Børn knælende ved sine Fødder: den ældre har 10 (7 Drengene og 3 Piger), den yngre 7 (3 Drengene og 4 Piger), alle — pudsigt nok — afbildede i *samme* Alder og hvidklædte (paa én nær, som er sortklædt; et Sagn siger, at han druknede som lille), Drengene kendelige paa de pibede, Pigerne paa de glatte Kraver.

Ovenover Personernes Hoveder, men indenfor Billedrammen, staar malet paa sort Grund et seksliniet latinsk Vers, der lader os se lidt ind i Hr. Sørenes fromme Tanker:

Mixta meæ menti pridem mens coelica finem
 prædixit vitæ non procul esse meæ.
 Hinc toties mesto cecini mea fata supremi
 æthereas animus suspiciebat opes,
 qvas nunc per Christi meritum me lector adeptum.
 Munde vale, in Cristi vivere dulce sinu.

I fri Oversættelse kan det vel gengives ved:

»Længe har alt min Gud mig hvisket med Alvor i Øre:
 Sjæl, vær færdig til snart Verden at sige Farvel!
 Ofte klaged jeg da min Sorg over himmelsendt Skæbne;
 Hjærtet fandt Ro ved med Haab opad mod Himlen
 at se.

Kristus — det vide du, Ven! — har nu mig Himmerig
 skænket;

Hvilen er sød i hans Favn. Fattige Verden: Farvel!«

Langs Billedrammen staar (man begynder foroven til venstre):

Non dolor est major qvam cum violentia mortis
 unanimi soluit corda ligata fide.

Sive igitur vivam seu vitam fata reposcant,
ipse tamen domini portio semper ero; —

paa dansk:

»Ej findes Kvide saa stor som den, naar Menneskehjertes,
bundne ved Troskabens Baand, skilles i Dødsnattens
Gru.

Enten min Dødsstund er nær, eller og paa Jord jeg
skal tøve,
trøster jeg stadig min Sjæl: evig er Herren min Lod.«

Paa det trekantede Stykke ovenover Tavlens Ramme
staar:

H. S. I.
Symbolum
sorbenti, studentii et
tendenti ad optima;
non deerit auxilium dei.

∴ »Menneskenes Frelser Jesus!

Mærke

for den, der tørster, tigger, tragter efter det bedste.
Guds Hjælp skal ikke udeblive.«

Endelig paa det brede skabelonformede Understykke:

Qvod mortale mei fuerat, parva hæc tegit urna.
Spiritus ætherea lætus in arce viget.

∴ »Alt hvad hos mig kun var Støv, hviler her, sover
sødt under Mulde;

Aanden jubler med Fryd hisset i Saligheds Borg.«

Nedenunder fandtes fire Linier med gotiske Bogstaver,
hvoraf flere var ulæselige; ved Opstillingen blev det —
efter Raadførelse med Dr. Holger Rørdam — til:

Anno 1556 Die Purificationis (d: 2 Februar) bleff Hr. Seufren Jenssen Prest til Ølgod oc Strelloff, oc Døde hand Anno 1606.

Billedet med Indskrift har lidt en Del i Tidens Løb; i 1764 blev det istandsat (paa Understykkets Rand staar: »Dette Epitaphium lod Cancellie Raad og Regiments Skriver Saxesen til Lindberg Renovere An 1764, som Da værende Kirke Ejer«), men en Hovedfornyelse foretoges dog først i de allersidste Aar. Ved nuværende Sognepræst Thyssens varme Interesse for Sagen blev hele den store Tavle indsendt til Nationalmuseet for at oppudses. Prof. Magnus Petersen paatog sig dette betydelige Arbejde i Vinteren 1899—1900. Vel var adskillige Ord paa Tavlen omtrent ulæselige, men ved at raadføre sig med *Marmora Danica* [af Er. Pontoppidan (1739), om gamle Indskrifter] og med Kirkehistorikeren Dr. Holger Rørdam lykkedes det Prof. M. Petersen at faa Tavlens Indskrifter saa vidt muligt helt fornyede, saa denne Mindetavle er nu at kalde et baade smukt og interessant Fortidsminde.

Om Hr. Søren Jensen i Ølgod vides ellers ikke synderligt, og hans Hustruers Navne kendes slet ikke. Til at underholde en af sine Sønner under Studeringerne var han i sin Tid forlenet med Sneums Sogns Kongetiende, men denne inddroges 1594 igen under Kronen¹. Han var gavmild imod den Kirke, han tjente ved i 50 Aar, idet han 1596 skænkede den dens herlige Altertavle (ligeledes istandsat og oppudset 1899 under Prof. Magnus Petersens Ledelse; nye Alterbilleder af H. Ager-snap) og 3 Aar efter dens Kalk og Disk². Af hans

¹ *Rørdam*: Danske Kirkelove II, 593. ² Kalken har følgende Indskrift: »Denne Kalck och Desk lod Hr. Søren Jensen giøre til Ølgaa Sogen Kierck Anno 1599.«

Sønner vides 2 at være blevne Præster, den ene som hans Eftermand i Ølgod og Strellev; en tredie Søn, Magister *Jens Sørensen Ølgod* [Zythagathus] færdedes i nogle Aar uden Lands som Hovmester for nogle unge Adelsmænd af Slægten Lunge¹.

I Ølgod Præsteembede fulgte Hr. Søren's Efterkomere efter hinanden, Søn efter Fader, indtil hans Sønnesøns Søn Hr. *Jens Pedersen Ølgod*, som døde 1695.

Den anden — men billedløse — Mindetavle i Ølgod Kirke, som her skal omtales, er indsat i Kormuren noget til højre for Hr. Søren Jensens Mindebillede. Den angaar et Medlem af Hr. Søren's Efterslægt, nemlig hans lille Sønnedattersøn *Iver Pedersen Hemmet*, som døde i spæd Alder 1633. Forældrene var Hr. *Peder Iversen Hemmet*, dengang Sognepræst i Lønborg og Egvad, og *Anne Hansdatter*, Datter af Hr. Hans Sørensen i Ølgod. Tavlen er af sort Skifer og bærer følgende Indskrift med ophøjede Bogstaver:

D[eo] O[ptimo] M[aximo] S[alvatori]

Mortuus alloquitur parentes:

Hic requiesco nepos magni doctoris Ivari

Hemmetæ a quo dicor jvarus ego,

cujus post obitum merito qvem ecclesia planxit.

Hei mihi non multos fata dedere dies:

exul eram qvondam, nunc incola coeli

sum factus summo prospiciente deo.

Mensibus haud senis natum discedere jussit

sedibus ex patriis me violenta manus;

¹ *Rørdam*: Københavns Universitets Hist. III, 443; *Personalhist. Tidsskr.* IV, 333; 3die Række I, 129; III, 59.

attamen exceptit patriis me finibus actum
 cælestis fautor cælitus hospitio.
 Forte me quæris, mundus cur impius odit;
 iudicio justo Christe relinquo tuo.
 Sit licet ut dixi odit me meosque parentes
 crudelis mundi turba maligna, tamen
 miq: meisq: parentibus utiliora dedisti,
 Christe, bonis mundi tu meliora ferens.
 Ducor ad æterni sperata palatia cæli,
 aspectuq: tuo te mihi dante fruor.
 Impius ergo primat mundus, tutore Jehova
 non mihi sive meis mundus obesse potest.

Στοργῆς ἐνεκα posuit

Petrus Ivari Hemmetæus,

quondam ecclesiae Lønborg pastor nunc a divinæ be-
 nignitatis dispensatione ad templum cathedrale Aarhusii
 symmista et vicarius.

MDCXXXVII

I Randen af Tavlen læses (man begynder til højre):
 Hoc filio suo Ivaro Hemmethæo XV Jul. Ann. MDCXXXIII
 Lønborg præmatura morte extincto et medio sui et
 parentum osorum in cælestem beatitudinem deo libera-
 tore translato.

I fri dansk Oversættelse kunde hele Indskriften maaske
 gengives ved:

»For den ypperste højeste Gud vor Frelser!

Den døde tiltaler sine Forældre:

Her jeg hviler i Fred, jeg, Iver Pedersen Hemmet,
 nævnet med Farfaders Navn, herlig og vide bekendt
 var han, mens her han leved, den store Doktor i Skriften;
 mange græd ved hans Død, Kirken tabte sin Pryd.

Ikke blev her mig forundt at leve i Dagene mange:
 Jorderig maatte jeg fly, nu er Himlen min Bo.
 Næppe i Maaneder seks blandt jordiske kære jeg dvæled,
 da rev voldsomme Haand mig bort fra fædrene Arne;
 hjemløs jeg stod, men da udgik det naadige Kald,
 løfted mig op til en Favn, saa øm og mild som en Moders,
 al min Kval var forbi, naaet var Himmerigs Havn. —
 Spørger du, hvorfor vel Verden med dødeligt Fjendskab
 forfulgte
 mig og Forældrene to, — Kristus, din Dom give Svar!
 Vel er det sandt: jeg led ondt, og Forældrene delte min
 Kvide,

Verdens ondsindede Hob mange Slags Kvaler os bød;
 men, Herre Krist, af *din* Haand de salige Gaver udvælde,
 hvormed os fuldt skænkes Trøst, bedre end Jorderigs Lyst.
 Salig drager jeg nu ad Vej til Himlens Paladser,
 Herre, dit Aasyn jeg sér, fuldkommen er nu min Fryd.
 — Saa lad kun Verden med Haan sin fraadende Galde
 udgyde,
 Herren vor Gud gav os Ly, ingen kan bryde hans Skjold!

Af Kærlighed satte

Peder Iversen Hemmet,

— fordum Præst i Lønborg, nu ved Guds Miskundhed
 Medtjener og Vikar ved Aarhus Domkirke —

1637

dette Minde for sin Søn Iver Hemmet, som ved en alt-
 for tidlig Død 15. Juli 1633 blev borttaget fra sine og
 sine Forældres Hadere og blev af Gud vor Befrier over-
 ført til den himmelske Salighed.«

Det lader sig ikke nægte, at der i denne Jubel over
 Saligheden blander sig adskillige bitre Suk, — selvføl-
 gelig ikke fra den spæde, men naturligvis fra Faderen,

der har lagt sit halvaarige Barn disse blomstrende latinske Vers i Munden. Hvad vides der da om samme Hr. *Peder Iversen Hemmet*? Som Søn af den stridbare Biskop *Iver Hemmet* i Ribe (og vistnok dennes anden Hustru *Karen Pedersdatter*) var han i en temmelig ung Alder bleven kaldet til Sognepræst i Lønborg og Egvad (omtr. 1629) og skulde som saadan bo i Lønborg Præstegaard. Men i 1631 og 32 sender han gentagne Ansøgninger til Kongen om at maatte flytte over til den Præstekaldet tilhørende Gaard i Udsognet Egvad og dog nyde begge Præstegaardes Herligheder. Han angiver som Grund, at Lønborg er en stor (og urolig) By, nærved Fjorden og derved udsat for Oversvømmelser af Engene, mens Gaarden i Egvad ligger ensomt og roligt og saaledes bekvemt for Studeringer.¹ Dette sér jo meget pænt ud — i en Ansøgning, men der stikker vist noget under. Et Par Aar efter blev han afsat; Grunden vides ikke bestemt, men man kan jo gætte paa, at han laa i Trætte med Beboerne i Lønborg, og at deres Vrede mod ham hidrørte fra, at han i 1629, da Fjenden var i Landet, sørgede for sin og Families Sikkerhed uden at bekymre sig om sine Sognefolk. Her har vi vist Forklaringen til de bitre Ord i Gravskriften om »Hadere«, »Verdens ondsindede Hob« o. s. fr. — Han er vel sagtens i Dagene efter Afsættelsen fra Lønborg med Hustru og Børn tyet til Svigerfaderen i Ølgod Præstegaard; og derved er Mindetavlen over BARNET senere hen bleven indsat i Ølgod Kirkes Væg.

Noget meget slemt kan næppe have været Grunden til hans Afskedigelse, thi 1636 blev han anden residerende Kapellan ved Aarhus Domkirke, hvorfra han

¹ Ny kirkehist. Saml, VI, 677 fg.

1639 forflyttedes til Albæk og Voer i Vendsyssel. Der døde han allerede 1644.

Hans Enke, Præstedatteren fra Ølgod, *Anne Hansdatter*, ægtede begge hans nærmeste Eftermænd i Albæk, men overlevede alle sine tre Mænd og døde 95 Aar gammel i 1705; hun var da Moder til 13 Børn, Bedstemoder til 63 Børnebørn og Oldemoder til 90 Børnebørnsbørn.¹ En af hendes navnkundigste Ætlinge var en Dattersøns Søn: den udmærkede og frisindede Retslærde, Generalprokurør og Statsminister *Henrik Stampe* († 1789).²

Det staar for mig, som om det ikke er uden Betydning at føre gamle Fortidsminder — fædrene og dog fremmede i Sprog og Klæder — nærmere til Nutidens Forstaaelse, saa at ogsaa Lægfolk skønner noget af, hvad de har paa Hjerte at sige os.

Af den Tanke er ovenstaaende Linier fremsprungne.

¹ *Wiberg*: Præstehistorie I, 74. ² *Giessing*: Jubellærere III, 468.
